

З. В. Партико

доктор філологічних наук, професор
професор кафедри журналістики, реклами та PR
Навчально-наукового інституту філології та журналістики
e-mail: partyko@ukr.net, ORCID: 0000-0002-2315-5887
Житомирський державний університет імені І. Франка
вул. Велика Бердичівська, 40, м. Житомир, Україна, 10008

В. М. Станчик

e-mail: nikalubimova263@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2605-511X
Житомирський державний університет імені І. Франка
вул. Велика Бердичівська, 40, м. Житомир, Україна, 10008

УКЛАДАННЯ БАЗИ ДАНИХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ ЖИТОМИРЩИНИ

Метою дослідження є укладання бази даних періодичних друкованих видань Житомирщини від виходу першого видання в 1838 р. до 2020 р.

Методологія дослідження. У роботі використано такі методи: загальнонаукові (традиційний аналіз, синтез, індукція, узагальнення) і конкретнонаукові (історичний, логічний, підрахунки).

Результати. Зібрано джерела, які дають змогу встановити перелік періодичних видань Житомирщини. Визначено періодизацію цих видань. Викоремлено такі періоди: 1) преса, яку видавали в час існування Російської імперії (1838–1917 рр.); 2) преса, яку видавали в час існування СРСР (1917–1991 рр.), або радянська періодика, з двома підперіодами: а) під час існування УНР (1917–1921 рр.); б) під час німецької окупації (1941–1944 рр.); 3) преса незалежної України. Усього описано й проаналізовано близько п'ятисот видань. Час виходу періодичних видань поділено на п'ятирічні періоди. Результати дослідження подано у формі таблиці й діаграми.

Новизна. Базу даних видань Житомирщини у форматі даних електронної таблиці Excel укладено вперше.

Практичне значення. Результати можна використати: для укладання історії преси Житомирщини; для дослідження закономірностей розвитку цієї преси (періоди зростання, стагнації та спаду; трендів подальшого розвитку); для встановлення функціонального зв'язку між кількістю видань і ступенем свободи преси, який був у ті самі п'ятирічні періоди (за наявності експертних оцінок ступеня свободи преси); у навчальному процесі під час опанування студентами-журналістами історії розвитку місцевих (регіональних) масмедіа.

Ключові слова: періодичні друковані видання, газета, журнал, бюлетень, Житомирщина.

I. Вступ

У будь-якому суспільстві існує потреба знати свою історію, зокрема й історію своєї періодики, яка безпосередньо впливала на життя тогочасного суспільства. У цьому аспекті важливим є укладання вичерпної бази даних періодики Житомирщини з 1838 р. по наш час. Саме цим і зумовлена актуальність нашого дослідження.

II. Постановка завдання та методи дослідження

Метою дослідження є укладання бази даних періодичних друкованих видань Житомирщини (1838–2020 рр.) у форматі електронних таблиць Excel.

Завданнями дослідження, які ведуть до досягнення мети, були:

- за темою дослідження зібрати й проаналізувати наукову історичну літературу;
- за допомогою каталогів, архівів, інших джерел зібрати дані про публікування періодики Житомирщини;
- на основі зібраних даних укласти в табличному процесорі «MS Excel» базу даних періодики Житомирщини;
- на основі укладеної таблиці побудувати діаграму, яка репрезентує зміни кількості видань за роками.

Об'єктом дослідження є друковані пресові видання Житомирщини від дати виходу першої газети (1838 р.) до сьогодення (2020 р.). При цьому опрацюванню підлягали лише україно- та російськомовні видання, а також частково мовою ідиш (польськомовні видання в межах цього дослідження опрацюванню практично не підлягали). При цьому ми розглядали лише ті видання, які

друкувались і друкуються безпосередньо в Житомирі та приблизно на тій території, яку охоплює сучасна Житомирська область¹.

Генеральна сукупність опрацьованих видань становить 480 одиниць. Вибірка була тотальною, тобто охоплювала всі без винятку 480 видань. Сказане означає, що результати цього дослідження будуть репрезентативними, оскільки охоплені всі доступні друковані періодичні видання, які будь-коли виходили на території Житомирщини.

Зрозуміло, що якась кількість видань через відсутність їх примірників в архівах чи втрату даних у каталогах нами (як і авторами інших аналогічних досліджень) не врахована. З урахуванням сказаного дійсну кількість періодичних видань, що виходили на Житомирщині в 1838–2020 рр. можна оцінити, на нашу думку, як таку, що не перевищує 550–600 видань.

Предметом дослідження є конкретні характеристики вказаних в об'єкті нашого дослідження видань, як-от: назва (за потреби – дані про її зміну), роки виходу, місце видання тощо.

Методи дослідження:

Загальнонаукові:

Традиційний аналіз – для тлумачення й інтерпретації змісту використаних джерел інформації.

Синтез – для перетворення первісної форми інформації, отриманої в процесі аналізу, в необхідну дослідницьку форму.

Індукція – для переходу від конкретних даних про окремі видання до загальних закономірностей зміни кількості друкованих видань.

Узагальнення – для формулювання висновків дослідження.

Конкретнонаукові:

Теоретичні:

Історичний метод – для опрацювання даних про розвиток житомирської періодики в хронологічній послідовності та реконструювання деяких утрачених щодо цих видань даних.

Логічний метод – для усунення суперечностей викладу матеріалу й виокремлення періодів розвитку періодики (прийоми систематизації даних).

Емпіричні:

Підрахунок – для опрацювання числових характеристик видань і побудови за отриманими результатами діаграм.

III. Результати

Джерельна база дослідження житомирської періодики. Виникнення й розвиток преси Житомирщини розглядали М. Баранник і П. Голобуцький [2], С. Шульженко [22], К. Курилишин [14; 15] та ін. Детально проблему історії періодики Житомирщини досліджували С. Стельникович [21], І. Мілясевич [17; 18], О. Василевич [3], М. Мартинюк [16]. Саме їх напрацювання були покладені в основу цієї статті.

Окрім того, нами було прийняте рішення самостійно дослідити дані про житомирські видання, які наявні в архівах і бібліотеках Житомирщини. Таке рішення було прийнято з огляду на необхідність верифікації наявних даних, а також можливість виявлення нових, не врахованих раніше видань. Як результат, велику кількість видань Житомирщини було отримано з каталогів періодики Житомирської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Олега Ольжича, газетного фонду Національної бібліотеки ім. В. І. Вернадського та Російської державної бібліотеки (РДБ).

Зокрема, виявилось необхідним розглянути каталог преси за 1921–1925 рр. [6], адже деякі вказані в ньому житомирські видання зовсім не значаться в інших джерелах. У наявних каталогах бракує також даних про періодуку 1945–1960 рр. (наприклад, відсутня інформація про подальший вихід деяких видань). Потребує більш детального дослідження й житомирська преса 1970–1980-х рр., даних про яку теж небагато. Несподіваним виявилось також те, що в каталозі РДБ наявні деякі видання, що виходили вже за часів незалежної України («Заложники Чернобиля» (1992) та «Шина плюс: Все о шинах и автосервисе» (2004) [23]), проте в українських каталогах вони відсутні.

Ще одна складність роботи полягала в частковій неопрацьованості фондів та відсутності точних дат існування деяких житомирських видань.

За допомогою каталогу місцевих видань Укрпошти [13] було встановлено, які видання виходять у наші дні.

Періодизація виникнення й розвитку періодичних друкованих видань Житомирщини. Для полегшення опрацювання отриманих даних час публікування преси Житомирщини було поділено на такі періоди:

- 1) преса, яку видавали в час існування Російської імперії (1838–1917 рр.);
- 2) преса, яку видавали в час існування СРСР (1917–1991 рр.), або радянська преса, з двома підперіодами: а) підперіод існування УНР (1917–1921 рр.); б) підперіод німецької окупації (1941–1944 рр.)¹;

¹ Хоча Бердичів і не завжди був у складі Житомирщини, у нашому дослідженні кількісні показники щодо цих видань будемо зараховувати саме до житомирських.

3) преса незалежної України.

Житомирська періодика Російської імперії. У 1838 р. за наказом уряду Російської імперії було запроваджено вихід щотижневиків у губернських містах, у тому числі й у Житомирі [2]. При цьому видання мали підпорядковуватися цензурним нормам, затвердженим 22 квітня 1828 р.

Першим періодичним пресовим виданням Житомирської області є «Волынские губернские ведомости» (1838–1917 рр.). Це видання складалося з двох частин: офіційної та неофіційної. Перша містила розпорядження й накази органів місцевої та центральної влади, а друай – праці з історії, географії, статистики краю тощо. Газета набула популярності саме завдяки неофіційній частині.

Інформація про примірники «Волынских губернских ведомостей» (1838–1917 рр.) міститься в електронному каталозі Російської національної бібліотеки (РНБ) [23]. Там воно перебуває під назвою «Вестник Волынского губернского комиссара Генерального секретариата Украинской народной республики», адже у 1917 р. назва видання змінювалась на «Вестник Волынского губернского комиссара Временного правительства», потім на «Вестник Волынского губернского комиссара», а згодом стало «Вістником Волінського губерніяльного комісара Генерального секретариату Української народної республіки». Відомо також, що в цей час видання мало додаток «Бюллетень Вестника Волынского губернского комиссара». З 17 листопада 1917 р. частину тексту часопису подавали українською мовою.

Наступні видання на Житомирщині виходили в межах посиленних цензурних утисків, прийнятих новотвореним цензурним комітетом 2 квітня 1848 р.

У каталозі РДБ є також такі видання Житомирщини: «Труды Волынского губернского статистического комитета» (1867 р.), «Бердичевский летучий листок» (1893 р.), «Циркуляр по Управлению народными училищами Киевского учебного округа» (1894–1898 рр.), «Труды Общества исследователей Волыни» (1902–1914 рр.), «Волынский вестник» (1904 р.), «Житомирский вечерний листок» (1908 р.), «Волынские отклики» (1910–1911 рр.), «Текущая сельскохозяйственная статистика: по ценам на продукты» (1911–1914 рр.), «Волынские новости» (1912–1913 рр.), «Законоучитель» (1912–1917 рр.), що в 1916 р. мав окремих додаток (2-й розділ «Миссионерско-законоучитель»), «Волынская нива» (1913 р.), «Юная Волынь» (1913) та ін. [23].

У 1858–1882 рр. в Бердичеві видавали газету «Луч и телеграфъ», а з 1887 р. почали видавати газету «Вести Бердичева». М. Мартинюк [16] зазначає, що «у XVIII ст. м. Бердичів за кількістю видавництва друкованої продукції посідає четверте місце після Києва, Москви та Санкт-Петербургу», що зумовлено насамперед активним культурним життям єврейської громади. Крім того, в місті видавали газети на ідиш «Найер телеграф» (1888 р.), «Ди библиотек» (1892 р.), «Бердичевер иллюстрация» (1896 р.), «Найес Орун Эрец-Исроэл» (1898 р.), «Дер Котер» (1908 р.), «Фолькештима» (1910 р.) [16, с. 4].

За даними авторів [19], у 1904 р. на території Житомира вихованці Волинської духовної семінарії видавали журнал «Мысль». У часописі публікували белетристику, вірші, а також матеріали публіцистичного та науково-полемічного характеру з метою відстоювання засад оптимізму, прагнення до волі й кращого життя, протиборства песимістичним настроям. Журнал видавали як українською, так і російською мовами. Як зазначають дослідники, це було «видання рукописне, розмножене на гектографі» [19, с. 308].

Інший дослідник, – І. Міляевич [17], – підсумовуючи, повідомляє, що волинська преса цього періоду представлена громадсько-політичними, офіційними, фаховими, релігійними, рекламно-довідковими, літературно-художніми, науково-популярними, сатиричними періодичними виданнями. З цих видань 71% видавали саме в Житомирі [17, с. 4].

Хоча пресу видавали спершу в невеликих обсягах, однак порівняно з іншими регіонами зростання тут відбувалося постійно. Окрім згаданої офіційної газети «Волынские губернские ведомости», на території Житомирщини видавали громадсько-політичну газету «Волынь» (1882–1917 рр.) та релігійний журнал «Волынские епархиальные ведомости» (1908–1917 рр.). Надалі ситуація кардинально змінюється. Необхідно також зауважити, що для останніх років російського самодержавства характерні стрімкі зміни у волинській періодиці, які зумовлені соціально-економічними процесами в Російській імперії. Завдяки цьому й було спрощено систему реєстрації періодичних видань. У 1906 р. виникли два нові друковані видання, а саме «Волынская жизнь» (1906–1908 рр.) та «Голос Волынского общества грамотности» (1906 р.). З 1907 р. виходили також газети «Голос Волыни» (1907 р.) та «Вестник Волыни» (1907–1908 рр.), які мали демократичне спрямування і постійно зазнавали тиску та репресій. У цей період видавали також релігійний журнал «Истина» (1907–1908 рр.), галузеві видання «Уездный воинский начальник» (1907–1909 рр.) та «Чинovníк военного ведомства» (1907–1909 рр.) [17, с. 1].

Цікаво, що в 1907 р. в Житомирі був виданий випуск журналу «Рязанские епархиальные ведомости». Також відомо, що видання «Цены на продукты сельского хозяйства на базарах и ярмарках Волынской губернии» (1911–1914 рр.) почало своє існування в результаті об'єднання

¹ Таке виділення двох підперіодів (УНР і німецької окупаційної влади) прийнято у зв'язку з тим, що видання цих підперіодів виходили паралельно з виданнями, які належать до радянської преси (відповідно, в 1917–1921 рр. – це більшовицькі видання, а в 1941–1944 рр. – це підпільні видання радянських партизанських загонів).

двох бюлетенів, а саме: «Цены на продукты сельского хозяйства на базарах Волынской губернии» (1911–1913 pp.) та «Цены на продукты сельского хозяйства на ярмарках Волынской губернии» (1911–1913 pp.) [23].

Крім цих видань, у місті також виходили: «Житомирская минута» (1908 р.), «Волынская неделя» (1913 р.), «Жизнь Волыни» (1909 р.), «Волынское слово» (1913 р.), «Наша Волынь» (1913 р.). Характеризуючи часописи того часу, О. Г. Василевич пише: «Спрямованість цих видань була різною і залежала від політичних поглядів і симпатій видавців. Хоча більшість житомирських газет того періоду не була офіційними органами певних партій та рухів, але вони відбивали весь спектр відтінків суспільної думки передреволюційної Росії. Часто на сторінках преси виникала гостра полеміка з питань політичного, національного й культурного життя країни» [3, с. 17]. Саме в цей час у газетах з'являються перші фотографії, хоча якість зображення була низькою.

Унаслідок поглиблення промислової, сільськогосподарської, медичної та іншої діяльності на Волині виникають і поширюються періодичні фахові видання, зокрема фінансово-економічні. Серед них відзначимо журнали «Обзор акцизов» (1883 р.) і «Взаимный кредит» (1909–1910 pp.). Про перший журнал відомо мало. Припускають, що в ньому розглядали питання акцизних зборів по губернії за певні відрізки часу. Другий журнал інформував читачів про економічне життя країни та діяльність товариств взаємного кредитування [18, с. 489].

Як стверджує І. Мілясевиц [17], з 1910 р. на Волині відбувся справжній «видавничий бум», що пояснюється діяльністю земства. Саме в цей час виникає такий вид періодики, як бюлетень. Зокрема, випускають видання «Ветеринарная хроника Волынской губернии» (1910–1916 pp.), «Сельскохозяйственная хроника Волынской губернии» (1910, 1915 pp.) та «Страховая хроника Волынского губернского земского управления» (1910 р.), «Дорожная хроника Волынского земского управления» (1910 р.), «Ежемесячный бюллетень метеорологической сети Волынского губернского земства» (1913–1915 pp.), «Состояние операций по обязательному и добровольному страхованию и сведения о противопожарных мероприятиях на ... месяц ... года» (1912–1913 pp.), «Труды метеорологической сети Волынского земства» (1911–1912 pp.), «Цены на продукты сельского хозяйства на базарах и ярмарках Волынской губернии» (1911–1914 pp.). Сюди ж, – до галузевої журнальної періодики та бюлетенів – треба зарахувати журнали «Листок хмелевода» (1911–1917 pp.), «Голос пчеловода» (1913–1915 pp.), «Бюллетень Волынского общества хмелеводства о состоянии хмелевых плантаций в Волынской губернии и за границей» (1914–1915 pp.), які допомагали місцевому виробнику зорієнтуватись в економічній ситуації щодо виробництва продукції [17, с. 3]. Ці видання підвищували продуктивність праці в сільськогосподарській діяльності.

Поряд із цим з'являється ще одне офіційне видання – «Известия Волынского губернского земства» (1912–1914 pp.), а також різноманітні демократичні видання громадсько-політичного характеру, наприклад: «Волынская почта» (1912–1914 pp.) та «Волынский курьер» (1912–1913 pp.).

Якщо говорити про тематику видань, то за кількістю перше місце посідала сільськогосподарська періодика, друге – медична. До наших днів дійшли бюлетені «Врачебно-санитарная хроника Волынской губернии» та «Ветеринарная хроника Волынской губернии», які мали офіційну та неофіційну частини. Їх видавало губернське земське правління і виходили вони в 1910–1916 pp. [18, с. 492].

З початком Першої світової війни – внаслідок затвердження нових цензурних нормативів – відбувається скорочення видання нових і масове закриття існуючих періодичних видань. Так, у 1915 р. почали виходити лише два нових видання – «Волынец» та «Волынская мысль» (виходили менше місяця). У 1914 р. Житомирський відділ Всеросійської ліги для боротьби з туберкульозом видав одинденний журнал, що мав назву «Белый цветок». У 1914–1915 pp. почала виходити газета «Экстренная телеграмма», назва якої потім змінилась на «Телеграммы» [23]. 9 січня 1915 р. вийшов указ, який узагалі заборонив діяльність україномовних видань, У 1916 р. не було видано жодного нового часопису, а в 1917 р. почали випускати журнал «Отклики свободной школы» (в електронному каталозі РНБ наявний лише його перший – за травень – випуск) [23].

Усі видання, що були започатковані за часів Російської імперії, протягом 1917–1918 pp. своє існування припинили [17, с. 4].

Житомирська радянська і нерадянська періодика (1917–1991 pp.).

Преса періоду існування УНР (1917–1921). 1917 р. ознаменований не лише початком революційних подій і протистоянням різних політичних сил, а ще й появою – у зв'язку зі зникненням цензурних обмежень – багатьох видань. Цього року виходять, зокрема, «Трудовая Волынь», «Волынские народные известия», «Рабочий голос», «Волынская речь», «Громадянин», «Православная Волынь», «Известия Союза служащих и рабочих Житомирской железной дороги», «Бюллетени Исполнительного комитета ополчения Юго-Западного фронта» [23].

У 1919 р. було видано два журнали – «Світець», що має культурно-освітню тематику, та «Собрание узаконений и распоряжений Рабоче-крестьянского правительства Украины» [23]. Існують також відомості про – ймовірно – перше на Житомирщині україномовне видання «Українське слово», початок виходу котрого датують 1920 р. [8].

З 1919 р. на Житомирщині починається публікування партійної преси. Так, у листопаді цього року Українська партія лівих соціалістів-революціонерів (борьбистів) почала видавати газету «Борьба».

У квітні 1919 р. Російська соціал-демократична робітничка партія більшовиків почали видавати газету «Известия Волынского губревкома» (з 1920 р. – «Известия Волынского Губернского Революционного Комитета»). Також є відомості про існування в 1919–1921 рр. видання «Известия Волынского губисполкома Советов рабочих, крестьянских и красноармейских депутатов» [10].

З 1919 р. на Житомирщині була заснована більшовицька газета «Известия», яка існує й донині. На той час вона була місцевим друкованим органом. Назва видання часто змінювалась: «Волынский коммунист», «Селянська правда», «Волынский пролетарий», «Селянська біднота», «Радянська Волинь», «Червоне Полісся», «Радянська Житомирщина», а з 1997 р. й до сьогодні вона має назву «Житомирщина». Газета висвітлювала суспільне життя регіону та координувала роботу районних газет області [4]. До цієї газети, яка потім, як зазначалося, мала назву «Волынский пролетарий», видавали додаток «Красная Волинь», а далі – до «Селянської бідноти» (1922–1925 рр.) – додаток «Бідняцька молодь». У 1923 р. назву додатка змінили на «Юнацьку правду», і він почав існувати вже як самостійна газета. До неї також у 1924–1925 рр. випускали додаток під назвою «Діти Жовтня» [10].

У 1920 р. в Житомирі друкували також видання на їдиш «Еврейський комунар» («Дер идишер комунар») [10].

Радянська преса 1921–1941 рр. На початку 20-х рр. ХХ ст. на Житомирщині внаслідок окупації цих територій радянською владою запроваджується більшовицька цензура. В її основу було покладено «Декрет про пресу» від 9 листопада 1917 р., який базувався на ленінському принципі партійності преси. Це означало, що забороні підлягали всі видання, які не підтримували політику партії більшовиків. Ідеологічний плюралізм відкидався в принципі.

У цей час починає з'являтися районна преса. Зокрема, в 1921–1925 рр. виходять такі видання, як житомирський «Красный вестник» (1920–1921 рр.), радомишльський «Юный коммунар» (1921 р.), бердичівський «Юный авангард» (1921 р.), коростенський «Молодежь – голодающим» (1921 р.). Також у Житомирі видають часописи «Призыв. Журналисты – голодающим» (1921 р.), «Хозяйство Волини» (1921 р.), «Печатники – голодающим» (1921 р.), «Красный новобранец» (1922 р.), «Червоний ополчинець» (1924 р.) тощо [6].

У цей час контроль над інформаційним простором Житомирщини, яка ввійшла до складу УРСР, здійснювало утворене 1922 р. Головне управління у справах літератури і видавництва (Головліт). Це управління здійснювало контроль над інформаційним простором Житомирщини – з перервою на час Другої світової війни – до 1991 р. Деякі цензурні норми доходили до абсурду (так, з 1929 р. на проведення у закладах відпочинку танців треба було погоджувати з вказаним управлінням).

Як відомо, в Україні з 1923 р. партія більшовиків почала проводити політику «коренізації». У цей час кількість українокомовних видань суттєво зросла, але їх існування було короткотривалим, оскільки самі ж більшовики цю політику на початку 30-х рр. пригальмували, а далі взагалі зупинили. У цей час, окрім «Волынского пролетарія» (Житомир, 1924 р.), виходили «Голос праці» (Бердичів, 1923–1925 рр.), «Правда незаможника» (Житомир, 1924 р.), «Рабочее эхо» (Бердичів, 1924 р.), «Радянський шлях» (Бердичів, 1925 р.) та ін. [1].

У 1926–1927 рр. на Житомирщині започатковується наукова періодика. Цей її різновид започаткував Волинський інститут народної освіти ім. Івана Франка, який почав видавати журнал «Записки Волинського інституту народної освіти ім. Івана Франка» [23].

Деякі видання були розраховані на молодіжну аудиторію. Прикладом є газета «Молодь Полісся» (1926 р.), яку видавали в Коростені, або двотижневий додаток до «Радянської Волині» – «Молоде село» (1926–1928 рр.) [11].

У каталозі періодики [7] зазначено, що в 1926–1929 рр. у Житомирі також виходили такі видання, як «Бюлетень Житомирской товарной биржи» (1924–1927 рр.; з 1926 р. – «Бюлетень Житомирської товарної біржі»), «Вечернее радио» (1926 р.), «Донец» (1928 р.), «Кооперативним шляхом» (1928–1929 рр.) (додаток до видання «Радянська Волинь»), «Молодий більшовик» (1921–1929 рр.), «На боротьбу з сухотами» (1924–1929 рр.), «Наш культурний шлях» (1926 р.), «Праздник труда» (1924–1927 рр.; з 1927 р. – «Полиграфист»), «Робочий кооператор» (1927 р.), «Фотогазета» (1928 р.), «Червоний резерв» (1927 р.), «За культурну касарню», «Пам'яті М. М. Коцюбинського», «Сторінка ЦРК». Точні дані про останні три газети відсутні, але відомо, що вони виходили у 1926–1929 рр. [7].

В Овручі почали видавати газету «Зоря» (1930–1941 рр.; з 1931 р. переіменована в «Шлях колективізації»). Після війни виданню повернули колишню назву. За даними каталогу Укрпошти щодо місцевих видань України за 2020 р., часопис виходить до сьогодні [13].

У 1930 р. в с. Попільня вийшов перший номер газети «Прапор колгоспника», яка з 1962 р. й до сьогодні має назву «Перемога» [13].

Відомо, що з 1930 р. в с. Базар виходило видання «Колективіст». Така ж ситуація з виданням «Колективіст Ємільчинщини», яке видавалося з 1931 р. в с. Ємільчине [11].

У 1931 р. в смт Янушпіль (нині – Івано-Піль) почало виходити видання «Заповіт Ілліча», яке з 1932 р. дістало назву «Червоний колгоспник», з 1936 р. – «Сталінським шляхом», а з 1944 р. – «Соціалістичний шлях». Відомості про подальше існування цієї газети вдалось знайти також лише за 1957 р. Схожа ситуація з часописом «Прапор соціалізму», який випускали в Городниці у 1931–1957 рр. [10].

Упродовж 1931–1938 рр. у смт Чуднів друкують газету «Ленінським шляхом», у 1938–1957 рр. її називають «Сталінський прапор» (у час війни газета, зрозуміло, не виходила). До 1990 р. газета виходить під назвою «Прапор комунізму», а потім припиняє функціонування [9].

У 1931 р. у с. Баранівка починають друкувати газету «Більшовицький штурм», яка неодноразово змінювала назву. У 1938–1941 рр. – «Соціалістична перемога», потім – «За радянський Житомир», у 1944–1957 рр. – «Голос колгоспника», з 1958 р. – «Прапор Жовтня», з 1962 р. – «Комуністичне слово», з 1991 р. – «Слово Полісся». Сьогодні видання продовжують успішно випускати [9].

Як видно з назв видань, вони відзначаються неабиякою однотипністю, що було пов'язано з колгоспною і сільськогосподарською тематикою, а також більшовицькою ідеологією колективізації. Наведемо приклади інших аналогічних назв видань: «Колгоспник Черняхівщини» (1931–2020 рр.; видання виходило ще під назвою «Комунар Черняхівщини», а нині відоме як «Нове життя»), «Колгоспне село», яке друкувалось у с. Вчорайше (1935–1957; у 1935–1941 рр. – «Колгоспна правда») [11]. Ще приклади схожих назв газет: у смт Любарі – «Колгоспне життя»; в с. Брусилів – «Колгоспна правда» [11]; у сучасному Романові (раніше – Дзержинськ) – «Коллективіст Дзержинщини» (1932–1941 рр.); у Троянові – «Ленінський шлях» (1932–1941 рр.); у Корнині – «Ленінським шляхом» (1934–1941 рр.); у Яруні – «Прикордонна зірка» (1931–1941 рр.), яка відновила своє функціонування у 1944 р. як «Соціалістичний шлях», а потім також видавалась під назвою «Ленінська правда» [11].

У Володарськ-Волинському (нині – Хорошів) 1932 р. вийшов перший номер газети «За більшовицькі темпи», яку потім назвали «Колгоспна праця». З 1962 р. це видання відоме як газета «Прапор», що досі користується популярністю серед читачів.

Видання «За більшовицьку молодь», що виходило з 1933 р., було друкованим органом Житомирського міського комітету Ленінської комуністичної спілки молоді України (ЛКСМУ) [10].

Видання «Зоря комунізму» існувало в с. Чоповичі (у 1935–1941 рр. воно мало назву «Більшовик Полісся»). Про його функціонування у період німецької окупації невідомо, однак наявні дані свідчать про те, що в 1944–1954 рр. воно виходило під назвою «Сталінський клич». Часопис завершив діяльність у 1957 р. [10].

У с. Червоноармійськ (нані – Пулини) видавали газету «Колгоспна нива». Відомо, що вона також змінювала назву: у 1935–1941 рр. – «Більшовик Червоноармійщини», а з 1962 р. – «Вісті» [11].

Радянський період характеризується виходом також таких малотиражних чи вузькогалузевих видань, як «Путь красноармейца» (1921–1923 рр.), «Вольнский печатник» (1924 р.), «Труды Чарторийской сельско-хозяйственной опытной станции» (1924–1927 рр.), «Бюллетень Волинского губернского статистического бюро» (1925 р.), «Записки Волинського землеустрійного технікуму імени Х роковин Жовтневої революції в м. Житомирі» (1925–1930 рр.), «Збірник» (1928 р.), «Єднання міста з селом» (1928–1929 рр.), «Літературний додаток до «Радянської Волині» й «Робітника»» (1928–1929 рр.), «Бюлетень Волинської окружної інспектури народньої освіти» (1928–1929 рр.), «Життя і гумор: Двохтижневий додаток до газ. «Робітник» і «Радянська Волинь»» (1928 р.), «Інформаційний лист Волинського правління окрфілії Спілки робітників освіти» (1928–1929 рр.), «Вісник науково-технічних гуртків Волинського індустріального політехнікуму ім. Леніна» (1930 р.), «Бюлетень Житомирського міського комітету МОПР'у» (1930 р.), «За соціалістичне здоров'я: Сборник статей научно-практического характера» (1930 р.), «Бюлетень Житомирської обласної планової комісії» (1940 р.), «Бюлетень сільськогосподарської інформації» (1956–1958 рр.), «Ежегодник по осадкам и температуре воздуха по Житомирской области» (1958–1963 рр.) тощо [23].

У 1938 р. Житомирський сільськогосподарський інститут почав випускати журнал «Наукові праці», який видавали з перервами. Останній номер, наявний у бібліотеці РНБ, датований 1970 р. [23].

Видання, що було органом Житомирського райкому Компартії України і районної Ради народних депутатів Житомирської області («Прапор комунізму»), почали видавати в 1940 р.

За час виходу газета «Селянська біднота» в 1924 р. змінила назву на «Радянську Волинь». У 1937–1939 рр. вона мала назву «Червоне Полісся», у 1944–1996 рр. – «Радянська Житомирщина», а з 1997 р. – «Житомирщина».

Упродовж 1940–1941 рр. у с. Довбиш випускали видання «За комунізм». Інформації щодо функціонування часопису під час німецької окупації немає, а тому ми припускаємо, що в цей період видання призупинило свою діяльність [10].

Преса німецької окупації (1941–1944). С. Стельникович зазначає, що всю періодику Генерального округу «Житомир» 1941–1944 рр. можна поділити на такі чотири групи: а) легальні га-

зетні видання українського самостійницького руху; б) офіційна німецька преса; в) підпільна радянська періодика; в) підпільна націоналістична періодика [21, с. 340].

Легальні газетні видання українського самостійницького руху. Ця група видань функціонувала в межах офіційного німецького законодавства для окупованих територій, адже на перших порах дії самостійницького руху не суперечили позиції Вермахту щодо організації роботи газетних видань як механізму пропаганди боротьби з радянською владою та інформування населення. При цьому німецька окупаційна влада не тільки санкціонувала створення нових видань, а й керувала діяльністю тих, що вже існували. За фактом ці газети видавали представники українського самостійницького руху, хоча формально вони були підконтрольні німецькій військовій адміністрації. Саме потреба німецької адміністрації в таких виданнях стала причиною швидкої появи цих газет, зокрема й україномовних. Спершу матеріально-технічною базою для виходу цих газет були радянські друкарні, а потім німці надали своє обладнання.

Серед видань, що виходили на Житомирщині, можна назвати житомирське «Українське слово», бердичівську «Нову добу», котрі почали видавати з серпня 1941 р. До речі, «Українське слово» стало першим україномовним виданням на території райхскомісаріату «Україна». Восени 1941 р. на Житомирщині також почали видавати газети «Гайдамака» (сmt Олевськ), «Баранівські вісті» (сmt Баранівка), «Перемога» (Житомир; з часом назву було змінено на «Голос Волині») [21, с. 340].

На початковому етапі в останній зі згаданих газет (в «Перемозі») були наявні статті про розвиток окремих сфер життя українців, редакція зверталась до читачів з пропозицією писати про «ділянки нашого національного життя». У газеті також висвітлювали успіхи рейху та його союзників [15, с. 159]. Однак із часом завданням «Голосу Волині» стало переконування українського народу в надзвичайно важливій ролі Гітлера в історії України, возвеличення нової влади, що іноді доходило навіть до абсурду [14, с. 205].

Зрештою всі ці видання, перейшовши під контроль відповідних німецьких цивільних адміністрацій, були позбавлені національних впливів і виступали лише важливим інформаційно-пропагандистським органом нацистської окупаційної влади. Цей період тривав до грудня 1944 р.

Офіційна німецька преса. Упродовж 1942–1943 рр. почали виходити газети «Визволення України» (з березня 1942 р. – «Визволена Україна» (Чуднів)), «Звягельське слово» (Звягель), «Коростишівські вісті» (Коростишів), «Овручські вісті» (Овруч); «Олевські вісті» (Олевськ), «Ружинський вісник» (Ружин). На базі останньої в червні 1943 р. виник часопис «Козятинська газета в Ружині». Загалом ці видання існували до кінця 1943 р., а деякі – до початку 1944 р. [21, с. 342].

Поряд із цими виданнями, у бібліографічному виданні «Українська легальна преса періоду німецької окупації (1939–1944 рр.)» К. Курилишин повідомляє про існування ще однієї газети – «Наш шлях», яку випускали в Житомирі в 1942 р. [15].

Головним напрямом пропагандистської роботи в часописі «Визволена Україна» була антирадянська тематика, а новини про місцеве життя обмежувались матеріалами сільськогосподарської тематики [14, с. 90].

Також у дослідженні [14] зазначено, що в газеті «Звягельське слово» місцеві події належним чином не висвітлювали: «Вони обмежувалися вказівками і розпорядженнями органів влади, наприклад про умови набору в поліцію, видавання хлібних карток, здавання домовласниками декларацій у податкову інспекцію, святкування православних свят, заборону зупинятися на мості через річку, комендантську годину, обмін грошей, збір лікарських рослин, обмін паспортів» [14, с. 352].

Поряд із цим, в описі газети «Коростишівські вісті» відзначено, що «зі сторінок газет читачів переконували в існуванні двох головних ворогів суспільства – єврейства та радянської системи» [14, с. 412]. У часописі «Олевські вісті» були наявні статті, що формували образ євреїв як ворогів усього людства [15, с. 132].

З 1943 р. у Житомирі почали видавати щомісячний німецькомовний педагогічний журнал генерального комісара Житомира «Der volksdeutsche Erzieher» («Педагог-вихователь для фольксдойче»). На окупованій території України це єдиний німецький часопис педагогічного спрямування, поява якого була зумовлена потребою забезпечити фахівців регіону [21, с. 347].

Загалом більшість газет цієї групи мала постійну рубрику «З Головної квартири Фюрера», у якій кореспонденти описували офіційні звіти Верховного командування німецьких збройних сил. У цих матеріалах особливе значення – попри очевидні невдачі та поразки – надавалось успіхам окупантів у війні, пояснювались щоденні зміни на фронті тощо. Як наслідок, питанням місцевого та загальноукраїнського життя у виданнях залишалось значно менше місця. Натомість велику увагу приділяли правильності й схваленню німецької політики, критикувати яку було заборонено. Крім того, на сторінках газет розповідали про важкий економічний стан СРСР, терор радянської системи проти власного народу тощо [14, с. 352]. Це були провідні теми цієї групи видань, що виходили в ті часи.

Газети радянських партизанських загонів і підпільних більшовицьких організацій. На захоплених нацистами територіях підпільна радянська періодика була важливим засобом впливу на населення, адже за її допомогою можна було закликати до боротьби з окупантами та до сабо-

тажу окупаційних порядків. Функціонування таких видань ускладнювало постійне переміщення загонів, відсутність кадрів і поліграфічної бази, але із часом цю проблему було вирішено. Друкованими органами партизанських загонів Житомирської області були газети «Партизанська правда», «Партизан» і «Партизан України» [21, с. 349]. Вибір мови видання напряду залежав від того, де перебував загін у момент виходу газети, тобто враховувалися мовні переваги місцевого населення.

Паралельно до партизанських на Житомирщині виходили підпільні періодичні видання більшовицьких організацій, а саме: Житомирського підпільного обласного комітету КП(б)У і партизанського з'єднання С. Ф. Маликова «Червоне Полісся», Житомирського підпільного міськкому КП(б)У «За советский Житомир», партійної організації з'єднання партизанських загонів ім. Щорса Житомирської області «Більшовик Олевщини», Олевського підпільного «формального» райкому КП(б)У «Радянська Олевщина» [21, с. 349].

6 лютого 1943 р. підпільною друкарнею в Радомишлі було видано єдиний номер газети «За радянську Україну», який присвячувався перемозі Червоної армії над німецькими військами під Сталінградом [21, с. 350].

Підпільна націоналістична періодика. Ці видання друкували на території західноукраїнського регіону. Це, зокрема, газета «За самостійну Україну», яку деякий час видавали у с. Попільня [21, с. 353]. Такі видання мали мінімальне поширення.

Радянська преса 1945–1991 рр. Після відновлення на території України радянської влади всю прорадянську пресу стали друкувати легально, а та, котру видавали не на засадах більшовицького принципу партійності, була повністю заборонена й ліквідована. Таким чином, у повному обсязі було відновлено цензурний контроль будь-яких видань, а пізніше – й усього інформаційного простору області, у тому числі й електронних ЗМІ.

3 грудня 1944 р. – січня 1945 р. почали видавати об'єднані друковані органи обласних та міських партійних комітетів, наприклад, газету «Радянська Волинь». Зрозуміло, що ці газети відстоювала лише інтереси радянської влади та, відповідно, спотворювала правду про реальне життя людей [5, с. 127].

Поступово відновленню підлягала переважна більшість довоєнних місцевих видань.

Прикладом слугує видання «За комунізм» (Довбиш), яке в 1944 р. відновило свою діяльність і дістало назву «Сталінець». За доступними даними, часопис проіснував до 1957 р. Проте не виключаємо, що видання просто змінило назву [10]. З 1944 р. видання «Коллективіст», яке виходило в с. Базар, відновило свою роботу та проіснувало до 1959 р. Окрім цих видань, відновили свою діяльність «Колгоспне життя» (Любар) і «Колгоспна правда» (Брусилів), які проіснували до 1960 р. Було відновлено газету «Коллективіст Ємільчинщини», яку з 1963 р. переназвали «За комуністичну працю», а в 1965–2020 рр. – «Народна трибуна» [11]. У 1944 р. було відновлено друк газети «Коллективіст Дзержинщини» під новою назвою «Колгоспний шлях». З 1962 р. ця газета мала назву «Червоний прапор», а з 1992 р. – «Романівський вісник». Під цією назвою газета існує й зараз. З 1944 р. відновили вихід газети «Ленінський шлях» (1944–1957 рр.) (Троянів), «Ленінським шляхом» (1944–1957 рр.) (Корнин), «Ленінська правда» (1944–1958 рр.) (Ярунь; у 1944–1957 рр. мала назву «Соціалістичний шлях») [11].

З 1946 р. житомирське видання «Прапор комунізму» отримало назву «Колгоспний прапор», а з 1959 р. – «Зоря комунізму». За даними газетного фонду НБУВ, видання проіснувало до 1990 р. [10].

У 1948 р. виходив журнал «Информационное письмо о состоянии снабжения по Житомирскому областному аптекоуправлению» [23].

Якщо порівнювати кількість цензурних норм у СРСР у 20–30-х і в 50–60-х рр., то варто відзначити таке: коли прийнятий у 1925 р. під грифом «Цілком таємно» «Перелік відомостей, що становлять таємницю і не підлягають поширенню з метою охорони політико-економічних інтересів СРСР» мав 16 с. та містив 96 пунктів, то в наступні роки існування СРСР у цьому документі налічувалося вже 213 параграфів, у кожному – по 5, 6, а то й 12 пунктів.

У період 1955–1960 рр. кількість видань, що виходили в Житомирській області, зменшилась на 11 (для порівняння: в 1955 р. кількість періодичних видань становила 38, а в 1960 р. – лише 27). При цьому кількість міських і районних україномовних газет поступово зменшувалась, а російськомовних, навпаки, – зростала. Це пояснюється як міграційною політикою радянської влади, що стимулювала в республіці змішування українського та російського населення (на користь останнього), так і політикою поступового витіснення української мови з повсякденного вжитку [22, с. 40].

Упродовж 1950–1962 рр. Житомирський педагогічний інститут ім. І. Франка відновив видання журналу «Наукові записки», а в 1959 р. – «Студентські наукові записки».

У 1959 р. відбулося об'єднання двох видань – «Колгоспник Коростенщини» (1946–1959 рр.) та «Правда Коростенщини» (1946–1959 рр.), які друкували в Коростені. Даних про подальше існування цих видань немає.

У 1960 р. Житомирське обласне добровільне протипожежне товариство почало друкувати видання «Інформаційний лист», яке видавали українською та російською мовами.

В електронному каталозі РНБ є також видання за 1990 р. «Видео-інформ» та додаток «Авжеж!» до «Житомирського вісника» [23].

З 1989–1990 рр. після послаблення цензурних утисків починає виходити велика кількість видань, яка пізніше частково продовжила існувати й у незалежній Україні. Серед них: «Верстатобудівник» (1989–1992 рр.), «Життя профспілок» (1989–2004 рр.), «Эхо» («Відлуння») (1989–2020 рр.), «Світлофор» (1990–1992 рр.), «Родина» (1990–1992 рр.), «Народний лікар» (1990–1993 рр.), «Зелений світ» (1990–1992 рр.), «Атака» (1990–1992 рр.), «Житомир» (1990–1998 рр.; 2007–2008 рр.), «Житомирський вісник» (1989–2003 рр.), «Вільне слово» (1990–2006 рр.), «Контакт» (1990–2006 рр.) тощо. Ці видання доцільно зарахувати до перехідного періоду між періодами радянської преси та пресою незалежної України.

Житомирська періодика незалежної України. У 1991 р. після відновлення незалежності Конституцією України цензура в державі забороняється.

У 1991 р. виникають такі житомирські видання, як «Зоря Полин», «Не хлібом єдиним», «Віче», «Коловорот», «Новости Житомирской биржи». Починає виходити коростишівська газета «Вечірній Коростень».

Відомостей про видання цього періоду значно більше. На початку 1990-х рр. засновують видання «Житомирські новини» (1992 р.), «Нива» (1992 р.), «Базар» (1992 р.), «Олеся» (1992–1993 рр.), «Вечерний Житомир» (1992–2009 рр.), «Фермер – вільний селянин» (1992–1994 рр.), «Зірка надії» (1993–2010 рр.), «Замкова гора» (1993–2003 рр.), «Молодіжна газета» (1993–1997 рр.), «Ділова газета» (1993–1995 рр.), «Коммерческая панорама» (1994 р.), «Прес-форум» (1994–1996 рр.), «Житній Ринок» (1994 р.), «Клич» (1994–2010 рр.; з 1998 р. виходив під назвою «Клич нації») та ін. [9].

Протягом 1992–1994 рр. виходить видання «Досьє-02: Вестник УВД Житомирской области». У 1998 р. до цієї газети починають випускати додаток «Эхо», який пізніше має назву «Досьє 02»; у 2000 р. також з'являються інші додатки до цієї газети – «Хозяюшка» та «ТелеЭхо». З 1996 р. видають «Деловой еженедельник» – газету в газеті «Эхо».

З 1993 р. видають газету «Інтерес» (з 2010 р. мала назву «Ваші інтереси»). Разом з цим виданням реалізує ще одне – «Приват-Інтерес», останні відомості про яке датують 2000 р. (редакція видання «Інтерес» припинила функціонування в 2015 р.) [9].

З другої половини 1990-х рр. на Житомирщині виходить «Комуніст Полісся» (1995–2011 рр.), «Ефір для вас» (1995–2005 рр.), «Фортуна» (1995–2003 рр.), «Приватний вісник» (1995 р.), «Шолом» (1995–1996 рр.), «Штурм» (1996 р.), «Экстра» (1996 р.), «Панорама» (1996–2003 рр.), «Меркурій» (1996–2011 рр.), «Житомир і житомиряни» (1998–2006 рр.), «Субота» (1998–2020 рр.), «Валдис» (1999–2005 рр.) тощо.

Активно виходять видання галузевої тематики: а) медичні – «Народний лікар України» (1996–2010 рр.), «Пульс» (1996–2018 рр.) та «Пульс-норма» (1996–2016 рр.); б) освітні – «Історія України» (1996–2010 рр.), «Школьная газета» (1996–2000 рр.), «Нова літературна газета» (1996 р.), «Абитуриент: журнал для поступающих в вузы» (1996 р.), «Шкільний світ. Хімія, біологія» (1998–2001 рр.), «Фізика. Шкільний світ» (1998–2011 рр.); в) спортивні – «Футбол Полісся» (1998–2000 рр.), «Спорт Полісся» (1998–2001 рр.), «Олімпія-Спорт: Газета для всіх» (1999–2003 рр.); г) релігійні – «Полісся православне» (1998–2012 рр.), «Жизнь с избытком» (1999–2001 рр.), «Православна Житомирщина» (1999–2020 рр.) тощо [9].

У пострадянські часи інформаційний простір Житомирщини стрімко наповнюється новими друкованими виданнями. Наприклад, у 1998 р. було зареєстровано 13 нових газет, 1999 р. – 14, 2000 р. – 20, 2001 р. – 20, 2002 р. – 21, 2003 р. – 20. Загальна кількість періодичних видань Житомирської області, що виходили постійно, постійно зростала, а саме: 1998 р. – 44, 1999 р. – 51, 2000 р. – 61, 2001 р. – 66, 2002 р. – 81, а 2003 р. – 89 видань [12]. Таке зростання відбувалося переважно завдяки появі обласних газет, засновниками та співзасновниками яких були різні підприємницькі й комерційні структури, політичні партії, фізичні особи тощо.

У 2000 р. кількість недержавних газет переважала кількість комунальних. Динаміку змін можна спостерігати й у разовому тиражі житомирських газет протягом 1998–2003 рр., який за ці п'ять років зріс з 229,7 тис. до 684,1 тис. примірників. Підсумовуючи, потрібно зазначити, що всупереч усім суспільно-політичним і соціально-економічним проблемам, характерним для України 1990-х рр., для зростання інформаційного простору Житомирщини були створені всі необхідні передумови [12, с. 13].

За останні два десятиліття виходили газети та журнали «Орієнтир 6+1» (2000–2005 рр.), «Константа» (2000–2006 рр.), «Мегаполіс» (2000–2010 рр.), «Місто» (2000–2016 рр.), «AVISO» (2000–2020 рр.), «Житомир сьогодні» (2002–2003 рр.), «Новое начало» (2001–2003 рр.), «Классная газета» (2003 р.), «Час змін» (2003 р.), «Наш Житомир» (2003–2010 рр.), «Актуально всегда» (2004 р.), «Про Житомир» (2001–2006 рр.), «Поліський регіон» (2005–2014 рр.), «Скарбниця Житомирщини» (2006–2015 рр.), «Житомирський телеграф» (2006–2007 рр.), «Наша Житомирщина» (2003–2008 рр.), «Житомирський неформат» (2007–2009 рр.), «Житомирська правда» (2008–2010 рр.), «Новости по-житомирски» (2008–2010 рр.), «Телеграф Житомира» (2010 р.), «Житомирянам» (2015 р.), а також низка інших обласних і районних видань [9].

Станом на 2020 р. виходили «Эхо», «Житомирщина», «Народ і правда», «Звягель», «20 хвилин», «20 хвилин. Романів», «Ємільчинські факти», «Іскоростень», «Баранівські факти», «Бердичівський погляд», «Відродження», «Вісті», «Вечірній Коростень», «Древлянський край», «Життя і слово», «Життя Чуднівщини», «Земля Бердичівська», «РІО-Бердичів», «Зоря над Убортю», «Зоря», «Зоря Полісся», «Коростишівська газета», «Крошенка», «Лесин край», «Малинські новини», «Народна трибуна», «Нове життя», «Новий день», «Новини Андрушівщини», «Незалежна», «Овруцький голос», «Перемога», «Прапор», «Приватна газета», «Приміське життя», «Промінь», «Романівський вісник», «Ружинська земля», «Сільське життя», «Слово Полісся», «Соборна площа», «Субота», «Час Плюс» тощо [13]. Ці друковані пресові видання є актуальними та поширеними в сільській місцевості.

Станом на 2017 р. Житомирщина посідала провідні позиції в Україні за кількістю реформованих ЗМІ: з 27 комунальних газет області 17 редакцій погодилися пройти реформування на першому етапі [20].

Укладання бази даних періодичних друкованих видань Житомирщини. Усі видання, що були отримані з праць дослідників та різних каталогів періодики, були внесені до електронної таблиці Excel. У цій таблиці видання подано в хронологічній послідовності за роками їх виходу.

В електронній таблиці дані про кожне видання утворюють запис, який складається з обов'язкових та факультативних полів. До обов'язкових належать такі поля:

- порядковий номер видання;
- назва видання;
- роки виходу;
- місце видання.

До факультативних належать поля:

- зміна назви;
- видавець;
- тематика;
- примітки.

На сьогодні в базі даних налічується 480 видань.

Важливо зазначити, що додатки до видань були виділені як окремі записи, тобто як окремі видання.

Для виявлення закономірностей і тенденцій розвитку видань увесь відрізок часу (від виходу першого видання до сьогодні) був поділений на 38 інтервалів по 5 років кожен, що дає змогу більш узагальнено прослідкувати часові зміни кількості видань.

На основі цих даних була укладена табл. 1 з двома показниками: а) кількість видань, що виходили в певний проміжок часу; б) кількість нових видань, що виникли в цей період.

Таблиця 1

Кількість періодичних видань, що виходили і виникали в конкретні історичні періоди на Житомирщині (1838–2020 рр.)

Рік	1835–39	1840–44	1845–49	1850–54	1855–59	1860–64	1865–69	1870–74	1875–79	1880–84
Кількість видань, що виходили в цей період	1	1	1	1	2	2	3	2	3	4
Кількість нових видань, що виникли в цей період	1	0	0	0	1	0	1	0	1	1
Рік	1885–89	1890–94	1895–99	1900–04	1905–09	1910–14	1915–19	1920–24	1925–29	1930–34
Кількість видань, що виходили в цей період	5	5	6	7	20	49	66	39	35	39
Кількість нових видань, що виникли в цей період	3	3	3	4	16	39	45	30	25	31
Рік	1835–39	1840–44	1845–49	1850–54	1855–59	1860–64	1865–69	1870–74	1875–79	1880–84
Кількість видань, що виходили в цей період	43	61	50	50	54	39	35	35	34	35
Кількість нових видань, що виникли в цей період	12	25	12	2	5	3	4	0	0	1
Рік	1985–89	1990–94	1995–99	2000–04	2005–09	2010–14	2015–19	2020+		
Кількість видань, що виходили в цей період	39	86	92	130	124	93	67	51		
Кількість нових видань, що виникли в цей період	4	47	40	63	41	13	8	1		

Дані табл. 1 у формі діаграми подано на рис. 1.

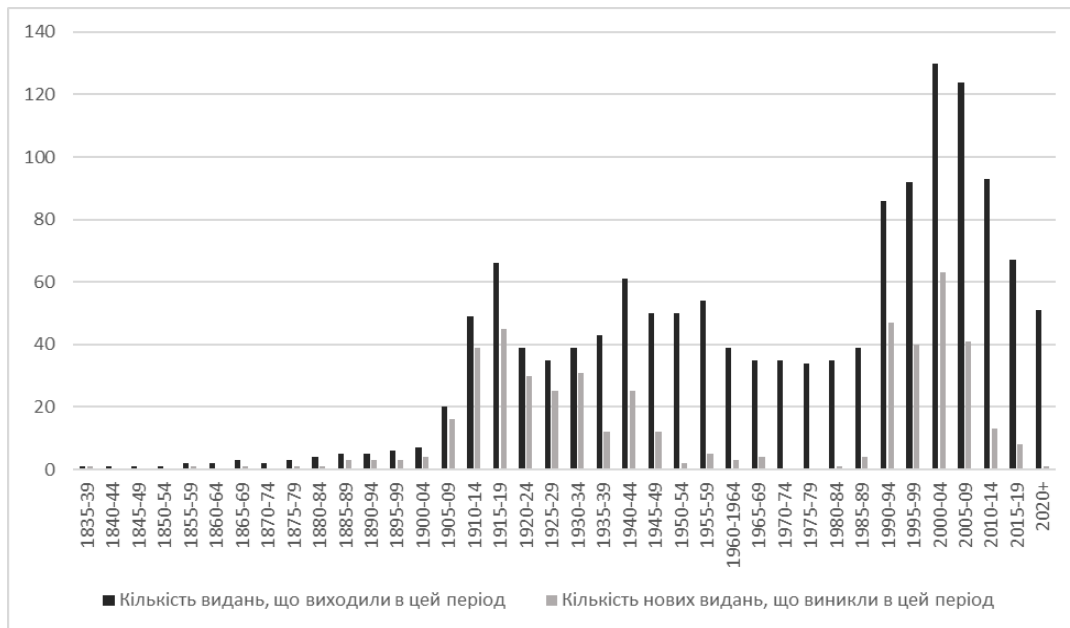

Рис. 1. Зміни кількості друкованих видань на території Житомирщини за 1838–2020 рр.

IV. Висновки

1. Укладено базу даних періодичних друкованих видань Житомирщини (1838–2020 р.), у якій налічується 480 видань. Якесь кількість видань через відсутність їх примірників в архівах чи втрату даних у каталогах не врахована. Беручи це до уваги, дійсну кількість періодичних видань, що виходили на Житомирщині у вказаний період, можна оцінити, на нашу думку, як таку, що не перевищує 550–600.

2. У базі даних усі видання подано в хронологічній послідовності за роками виходу. Кожен запис про видання складається з обов'язкових та факультативних полів. До обов'язкових належить такі поля: порядковий номер видання, назва видання, роки виходу та місце видання. Якщо видання змінювало назву, видавця, тематику та інші характеристики, то інформацію про це вказано у відповідних факультативних полях. Додатки до видань виділено як окремі записи, тобто як окремі видання.

3. У пресі Житомирщини згідно з відомими закономірностями чітко простежується залежність її тематики і кількісних показників від історико-політичних процесів, що проходили в суспільстві в усі періоди її виходу.

4. У пресі Житомирщини доцільно виокремити такі періоди й підперіоди: а) преса, яку видавали в час існування Російської імперії (1838–1917 рр.); б) преса, яку видавали в час існування СРСР (1917–1991 рр.), або радянська преса, з двома підперіодами: 1) підперіод існування УНР (1917–1921 рр.); 2) підперіод німецької окупації (1941–1944 рр.); в) преса незалежної України.

5. Несподіваною для дослідників виявилася кількість друкованих періодичних видань, які існували в час нацистської окупації. За нашими даними, у цей час виходило 61 видання (серед них нових – 25). На нашу думку, це пояснюється тим, що нацистська влада була зацікавлена в пропаганді своїх, начебто, переваг перед радянською владою, а тому на перших етапах функціонування була лояльною до преси українського самостійницького руху. Пізніше ці видання, як правило, були закриті або стали офіційними виданнями німецької окупаційної влади.

6. Для подальшого дослідження видаються актуальними: а) вивчення кількісних закономірностей розвитку видань Житомирщини; б) з'ясування існування функціональної чи кореляційної залежності, яка описує залежність кількості періодичних видань Житомирщини від ступеня свободи преси на її території.

Список використаної літератури

1. LIBRARIA. Цифровий архів періодики. URL: [https://libraria.ua/all-titles/filter/?Regions\[\]=7](https://libraria.ua/all-titles/filter/?Regions[]=7) (дата звернення: 27.03.2021).
2. Баранник М. В., Голобуцький П. В. Історія преси в Україні. *Енциклопедія історії України*. Київ: Наукова думка, 2005. Т. 3: Е–Й. 672 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Istorija_presy_v_Ukr (дата звернення: 06.04.2021).
3. Василевич О. Г. Видавнича справа та книгодрукування на Житомирщині в XIX – на початку XX ст. *Поліграфія і видавнича справа*. 2005. № 42. С. 15–20.
4. Відкрито документальну виставку архівних документів: «До 100-річчя газети «Житомирщина». URL: <https://cutt.ly/vyoRK7N> (дата звернення: 22.04.2020).
5. Владимиров В. М. Історія української журналістики (1917–1997 рр.): навч. посіб. Луганськ: вид-во Східноукр. держ. ун-ту, 1998. 116 с.

6. Газети Радянської України 1921–1925 рр. (За матеріалами газетних фондів ЦНБ АН УРСР) : бібліогр. покажч. / авт.-уклад. : Л. В. Пахуча (кер. роботи), О. С. Лук'яничук, І. В. Сіра. Київ : ЦНБ АН УРСР, 1981. 229 с.
7. Газети Радянської України 1926–1929 рр. (У фондах ЦНБ АН УРСР) : бібліогр. покажч. / авт.-уклад. : Л. В. Пахуча (кер. роботи), О. С. Лук'яничук, І. В. Сіра. Київ : ЦНБ АН УРСР, 1985. 306 с.
8. Газети України 1917–1920 рр. у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : каталог / авт.-уклад. : О. А. Вакульчук (керівник), О. С. Залізнюк. Київ : НБУВ, 2014. 436 с.
9. Газетний фонд НБУВ. *Бази даних: газети*. URL: <https://cutt.ly/VxCDav3> (дата звернення: 27.03.2021).
10. Газеты СССР, 1917–1960 : Библиографический справочник : у 5 т. / редкол. : Ю. И. Фартунин (пред.) и др. Москва : Книга, 1976. Т. 2: А–И. 565 с.
11. Газеты СССР, 1917–1960 : Библиографический справочник : у 5 т. / редкол. : Ю. И. Фартунин (пред.) и др. Москва : Книга, 1978. Т. 3: К–О. 613 с.
12. Івановський В. В. Інформаційний простір регіону: проблеми та перспективи розвитку. Житомир : Полісся, 2005. 168 с.
13. Каталоги місцевих видань. Житомирська область. URL: <https://cutt.ly/Bbl4AvS> (дата звернення: 08.05.2021).
14. Курилишин К. Українська легальна преса періоду німецької окупації (1939–1944 рр.) : історико-бібліографічне дослідження : у 2 т. / наук. ред.-консульт. : М. М. Романюк ; відп. ред. Л. В. Сніцарчук. Львів : НАН України : ЛНБ ім. В. Стефаніка : Відділ україніки : Відділення "НДЦ періодики", 2007. Т. 1: А–М. 640 с.
15. Курилишин К. Українська легальна преса періоду німецької окупації (1939–1944 рр.) : історико-бібліографічне дослідження : у 2 т. / наук. ред.-консульт. : М. М. Романюк ; відп. ред. Л. В. Сніцарчук. Львів : НАН України : ЛНБ ім. В. Стефаніка : Відділ україніки : Відділення "НДЦ періодики", 2007. Т. 2: Н–Я. 592 с.
16. Мартинюк М. В. Преса Бердичева в контексті подій XIX–XXI ст. Житомир : Волинь, 2008. 48 с.
17. Мілясеви́ч І. В. Еволюція волинської преси в останнє десятиріччя російського самодержавства (1906–1916). *Вісник Книжкової палати*. 2013. № 8. С. 34–38.
18. Мілясеви́ч І. В. Фахові періодичні видання Волинської губернії XIX – початку XX століття. *Освіта, наука і культура на Поділлі*. 2012. Т. 19. С. 487–495.
19. Романюк М. М., Галушко М. В., Сніцарчук Л. В. Українська преса в Україні та світі XIX–XX ст. : іст.-бібліогр. дослідж. : у 4 т. Львів : Львів. нац. наук. б-ка України ім. В. Стефаніка, 2007–2014. Т. 2: 1891–1905 рр. 568 с.
20. Свобода слова у реформованих ЗМІ Житомирщини. URL: <https://imi.org.ua/blogs/32279-i1675> (дата звернення: 25.04.2021).
21. Стельникович С. В. Нацистський окупаційний режим на території Житомирсько-Вінницького регіону і місцеве населення: паралелі існування й боротьби (1941–1944 рр.) : дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.01 / Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2016. 522 с.
22. Шульженко С. Газети Української РСР 1955–1960 років у фонді Державного архіву друку Книжкової палати України: аналітичний огляд. *Вісник Книжкової палати*. 2018. № 12. С. 37–44.
23. Електронний каталог РНБ. URL : <https://cutt.ly/XxCDRWa> (дата посещения: 27.03.2021).

References

1. *LIBRARIA. Tsyfrovyyi arkhiv periodyky* [LIBRARIA. Digital archive of periodicals]. Retrieved from [https://libraria.ua/all-titles/filter/?Regions\[\]=7](https://libraria.ua/all-titles/filter/?Regions[]=7) [in Ukrainian].
2. Barannyk, M. V., & Holobuts'kyu, P. V. (2005). *Entsyklopediia istorii Ukrainy: E–Y. Istorija presy v Ukraini* [History of the press in Ukraine]. (Vol. 3). Kyiv: Naukova dumka. Retrieved from http://www.history.org.ua/?termin=Istorija_presy_v_Ukr [in Ukrainian].
3. Vasylevych, O. H. (2005). *Vydavnycha sprava ta knyhodrukuvannia na Zhytomyrshchyni v XIX – na pochatku XX st.* [Publishing and book printing in the Zhytomyr region in the XIX - early XX centuries]. *Polihrafiya i vydavnycha sprava*, 42, 15–20 [in Ukrainian].
4. *Vidkryto dokumental'nu vystavku arkhivnykh dokumentiv: «Do 100-richchya hazety «Zhytomyrshchyna»* [A documentary exhibition of archival documents was opened: "To the 100th anniversary of the newspaper "Zhytomyr Region"]. Retrieved from <https://cutt.ly/vyoRK7N> [in Ukrainian].
5. Vladymyrov, V. M. (1998). *Istoriia ukrains'koi zhurnalistyky (1917–1997 rr.)* [History of Ukrainian journalism (1917–1997)]. Luhans'k: vyd-vo Skhidnoukr. derzh. un-tu [in Ukrainian].
6. Pakhucha, L. V., Luk'ianchuk, O. S. & Sira, I. V. (1981). *Hazety Radians'koi Ukrainy 1921–1925 rr. (Za materialamy hazetnykh fondiv TSNB AN URSR)* [Newspapers of Soviet Ukraine 1921–1925 (According to the materials of the newspaper funds of the Central Scientific Library of the USSR Academy of Sciences)]. Kyiv: TSNB AN URSR [in Ukrainian].

7. Pakhucha, L. V., Luk'ianchuk, O. S. & Sira, I. V. (1985). *Hazety Radians'koi Ukrainy 1926–1929 rr. (U fondakh TSNB AN URSS)* [Newspapers of Soviet Ukraine 1926–1929 (In the funds of the Central Scientific Library of the USSR Academy of Sciences)]. Kyiv: TSNB AN URSS [in Ukrainian].
8. Vakul'chuk, O. A. & Zalizniuk, O. S. (2014). *Hazety Ukrainy 1917–1920 rokiv u fondakh Natsional'noi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernad's'koho* [Newspapers of Ukraine 1917–1920 in the funds of the National Library of Ukraine by V. I. Vernadskyi]. Kyiv: NBUV [in Ukrainian].
9. Hazetnyi fond NBUV [NBUV Newspaper Fund]. *Bazy danykh: hazety*. Retrieved from <https://cutt.ly/VxCDav3> [in Ukrainian].
10. Fartunin, Iu. I. (1976). *Hazety SSSR, 1917–1960: Bibliograficheskii spravochnik u 5 t.* [Newspapers of the USSR, 1917–1960: Bibliographic reference book in 5 volumes]. (Vol. 2: A–Y). Moskva: Knyha [in Russian].
11. Fartunin, Iu. I. (1978). *Hazety SSSR, 1917–1960: Bibliograficheskii spravochnik u 5 t.* [Newspapers of the USSR, 1917–1960: Bibliographic reference book in 5 volumes]. (Vol. 2: K–O). Moskva: Knyha [in Russian].
12. Ivanov's'kyi, V. V. (2005). Informatsiynyi prostir rehionu: problemy ta perspektyvy rozvytku [Information space of the region: problems and prospects for development]. Zhytomyr: Polissya [in Ukrainian].
13. Katalohy mistsevykh vydan'. Zhytomyr's'ka oblast' [Catalogs of local publications. Zhytomyr region]. Retrieved from <https://cutt.ly/Bbl4AvS> [in Ukrainian].
14. Kurylyshyn, K. (2007). *Ukrayins'ka lehal'na presa periodu nimets'koi okupatsii (1939–1944 rr.) u 2 t.* [Ukrainian legal press of the period of German occupation (1939–1944) in 2 volumes]. (Vol. 1). L'viv: NAN Ukrayiny; LNB im. V. Stefanyka; Viddil ukraiiniky; Viddilennya "NDTS periodyky" [in Ukrainian].
15. Kurylyshyn, K. (2007). *Ukrayins'ka lehal'na presa periodu nimets'koi okupatsii (1939–1944 rr.) u 2 t.* [Ukrainian legal press of the period of German occupation (1939–1944) in 2 volumes]. (Vol. 2). L'viv: NAN Ukrayiny; LNB im. V. Stefanyka; Viddil ukraiiniky; Viddilennya "NDTS periodyky" [in Ukrainian].
16. Martyniuk, M. V. (2008). Presa Berdycheva v konteksti podii XIX–XXI st. [Press Berdychev in the context of the events of XIX–XXI centuries]. Zhytomyr: Volyn' [in Ukrainian].
17. Milyasevych, I. V. (2013). Evolyutsiya volyns'koi presy v ostannie desyatyrichchia rosiys'koho samodержавstva (1906–1916) [The evolution of the Volyn press in the last decade of Russian autocracy (1906–1916)]. *Visnyk Knyzhkovoii palaty*, 8, 34–38 [in Ukrainian].
18. Milyasevych, I. V. (2012). Fakhovi periodychni vydannya Volyns'koi guberniyi XIX – pochatku XX stolittya [Professional periodicals of the Volyn province of the XIX – early XX centuries]. *Osvita, nauka i kul'tura na Podilli*, 19, 487–495 [in Ukrainian].
19. Romaniuk, M. M., Halushko, M. V. & Snitsarchuk, L. V. *Ukrayins'ka presa v Ukraini ta sviti XIX – XX st. u 4 t.* [Ukrainian press in Ukraine and the world of XIX – XX centuries in 4 volumes]. (Vol. 2). L'viv: nats. nauk. b-ka Ukrainy im. V. Stefanyka [in Ukrainian].
20. *Svoboda slova u reformovanykh ZMI Zhytomyrshchyny* [Freedom of speech in the reformed media of Zhytomyr region]. Retrieved from <https://imi.org.ua/blogs/32279-i1675> [in Ukrainian].
21. Stel'nykovych, S. V. (2016). *Natsyst-s'kyi okupatsiyniy rezhym na terytorii Zhytomyr's'ko-Vinnyts'koho rehionu i mistseve naseleння: paraleli isnuvannia i borot'by (1941–1944 rr.)* [Nazi occupation regime in the Zhytomyr-Vinnytsia region and the local population: parallels of existence and struggle (1941–1944)]. (Doctor's thesis). Natsional'nyy pedahohichnyi universytet imeni M. P. Drahomanova. Kyiv [in Ukrainian].
22. Shul'zhenko, S. (2018). *Hazety Ukrayins'koi RSR 1955–1960 rokiv u fondi Derzhavnogo arkhivu druku Knyzhkovoii palaty Ukrainy: analitychnyy ohliad* [Newspapers of the Ukrainian SSR of 1955–1960 in the fund of the State Print Archive of the Book Chamber of Ukraine: an analytical review]. *Visnyk Knyzhkovoii palaty*, 12, 37–44 [in Ukrainian].
23. Elektronnyi kataloh RNB [Electronic catalog of the Russian National Library]. Retrieved from <https://cutt.ly/XxCDRWa> [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 03.04.2022.

Received 03.04.2022.

Partyko Z., Stanchyk V. Compilation of the Database of Periodicals of Zhytomyr Region

The purpose of the study is to compile a database of printed publications of Zhytomyr region from the release of the first edition in 1838 to 2020.

Research methodology. The following methods were used in the work: general scientific (traditional analysis, synthesis, induction, generalization) and specific scientific (historical, logical, calculations).

Results. Sources have been collected that make it possible to establish a list of periodicals in the Zhytomyr Region. The following periods of their development have been identified: 1) the press, which was published during the existence of the Russian Empire (1838–1917); 2) the press, which was published during the existence of the USSR (1917–1991), or Soviet periodicals, with two subperiods:

a) during the existence of the UPR (1917–1921); b) during the German occupation (1941–1944); 3) the press of independent Ukraine. In total, about five hundred publications have been described and analyzed. Periodicals are divided into five-year periods. The results of the study are presented in the form of a table and diagram.

Novelty. The database of Zhytomyr Region publications in the Excel spreadsheet format is being compiled for the first time.

Practical significance. The results can be used: a) to compile the history of the press of Zhytomyr region; b) to study the patterns of development of this press (periods of growth, stagnation and decline; trends of further development); c) to establish a functional relationship between the number of publications and the degree of freedom of the press, which was in the same five-year periods (subject to expert assessments of the degree of freedom of the press); d) in the educational process of training student journalists while studying the history of local (regional) media.

Key words: periodicals, newspaper, magazine, bulletin, Zhytomyr region, 1838-2020.

Partyko Z., Stanczyk W. Układanie bazy danych periodyków obwodu Żytomyrskiego

Celem badania jest układanie bazy danych drukowanych periodyków w obwodzie żytomyrskim licząc od pierwszego wydania od 1838 do 2020 roku.

Metodologia badania. W pracę są wykorzystane następujące metody: ogólnonaukowe (analiza tradycyjna, synteza, indukcja, uogólnienie) oraz konkretnie naukowe (historyczny, logiczny, podliczenia).

Wyniki. Zebrano źródła, które dają możliwość ustalić wykaz periodyków obwodu żytomyrskiego. Określono następujące okresy: 1) prasa, publikowana w czasy istnienia Imperium Rosyjskiego (lata 1838–1917); 2) prasa, publikowana w czasy ZSRR (Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich – lata 1917–1991) albo periodyka radziecka z dwiema podokresami: a) podokres istnienia URL (Ukraińska Republika Ludowa – lata 1917–1921); b) podokres okupacji niemieckiej (1941–1944); 3) prasa niezależnej Ukrainy. W sumie zostało opisano i przeanalizowano około pięciuset publikacji. Czas publikacji periodyków podzielono na pięcioletnie okresy. Wyniki badania zostały wyświetlone w formie tablicy oraz wykresu.

Nowość. Bazę danych publikacji obwodu żytomyrskiego w formie danych tabeli elektronicznej Excel stworzono po raz pierwszy.

Znaczenie praktyczne. Wyniki badania mogą być wykorzystane: w celu ułożenia historii prasy obwodu żytomyrskiego; dla badania naukowego regularności rozwoju prasy (okresy wzrostu, stagnacji oraz upadku; trendów kolejnego rozwoju); w celu ustalenia funkcjonalnego związku pomiędzy ilością publikacji oraz stopniem wolności prasy będącego we wspomnianych pięcioletnich okresach (w przypadku posiadania ekspertowych ocen takiego stopnia); podczas procesu edukacyjnego w trakcie opanowania przez studentów-dziennikarzy historii rozwoju lokalnych (regionalnych), mass media.

Słowa kluczowe: drukowane periodyki, gazeta, magazyn, biuletyn, obwód żytomyrski.